زانکۆی سلیمانی

فەلسەفەی جوانی و هونەر

پێشکەشە

کەمال مەزهەر مستەفا

43087

1979

بۆ بڕیارو لەسەر ئەرکی زانکۆی سلیمانی لەچاپ دراوە

Preview sample - page 1 of 11 - Soran University Academic Digital Library

زانکۆی سلێمانی
کۆلێجی ئاداب
بەشی زمانی کوردی

فەلسەفەی
جـــوانی و هونـــەر

زانکۆی سلێمانی
فاکەلتی ئەدەبی زمانی
کتێبخانەی فاکەلتی ئەدەبی زمانی
بەشی :
ژمارەی تۆماری کتێب : ٤٢٠٨٧
بەرواری تۆمار کردنی کتێب :
٤٢٠٨٧

« ئیستاتیکا »

کەمال مەمەند میراودەلی

١٩٧٩

مافی لە چاپـدانو وەرگێـڕانو بڵاوکردنـەوەی تەنها بۆ
زانکۆی سلێمانیـیە

Preview sample - page 2 of 11 - Soran University Academic Digital Library

جامعة السليمانية
كلية الآداب
قسم اللغة الكردية

علم الجمال

فلسفة الجمال والفن

كمال ممند ميراودلى

١٩٧٩

حقوق الطبع والنشر والتوزيع محفوظة لجامعة السليمانية

Preview sample - page 3 of 11 - Soran University Academic Digital Library

نووسینی کتێبێك دەربارەی (ئیستاتیکا) کارێکی ئاسان نیە • بەتایبەتی کە ئەم کارە بۆ یەکەمینجار لە زمانێکدا ئەنجام بدرێت، هەڵبەتا لێرەدا جگە لەو گیروگرفتانەی پەیوەندییان بە قوڵیو پەلوپۆداریو بە گرێوگۆڵی بابەتەکەوە هەیە گیروگرفتێکی لەمانە گەورەتر تووشی نووسەر دێت ، کە ئەویش گیروگرفتی زمانە • ئەمڕۆ زانست چاوی ووردبینو هۆشمەندانەی خۆی بە هەموو کونو کەلێنێکی ژیانـدا دەگێـڕێت • وە ڕوونـاکی ڕۆحی داهێنەرانەی خـۆی دەڕژێنێتـە نـاو هەمـوو لـکەکانی زانستی ئینسانیەوە • بۆیەکا هیچ کارێك ناشێت سەرکەوتن زامن بکات ، ئەگەر هێزی بوونو مانەوەی خۆی لە زانستەوە وەرنەگرتبێت • لێرەدا زمانیش کە فۆرمو ئامرازی باسەکە پێکدێنێت ، دەبێ ئەو توانستو هێـزو پێزەی هەبێت کە هاوتای ئەو ڕۆحـە زانستیـیە بکاتو لە باوەش خۆی بگرێت ، بێگومـان لە زمانی کوردیدا کە هێشتا ئەو جۆرە باسانەی پێنەنووسراون ، گیروگرفتەکە قورس تر• بـەڵام ئەو گیروگرفتە وەنـەبێت ، بەتایبەتی لـە مەیدانی لێکۆڵینەوەی ئیستاتیکیو هەڵسـەنگاندنی هونەردا ، لە زمانێکی پێشکەوتووی وەکوو زمانی ئینگلیزیشدا بوونی نەبێت • ئەوەتا (ئای ئەی• ریچاردز) لەپێشەکی کتێبەکەیدا سەرەتاکانی ڕەخنەی ئەدەبی دەڵێت :ــ دەبێ ئەوە بزانین کە زۆربەی ئەو زاراوانەی بەکاریان دەهێنین بەتایبەتی لە لێکۆڵینەوەی کارەکانی هونەردا ، ڕێهەڵەکەرن (Misleading) بەڵام بەجۆرێ پێیان ڕاهاتووین تەنانـەت کاتێ هـەست بـە ناتەواویشـیان دەکەیـن چاویـان لێدەپۆشین) (١) • هەروەها تێ • ئی • هولم (Hulme) لەکتێبەکەیدا

1. I.A. Richards : The principles of Literary criticism. p. 13.

Preview sample - page 4 of 11 - Soran University Academic Digital Library

(Speculations) دەڵێت :ـ زەحمەتی گەورە ، لە هەر دوانێکدا دەربارەی هونەر لە بێسنووری ئەو ووشانەدایە کە ناچارین بە کاریان بهێنین .

ئەو چەمکانەی کە تۆ هەوڵ دەدەیت بەهۆی ئەوانەوە هەڵوێستی خۆت بەرامبەر کارێکی هونەری وەسف بکەیت ، گەلێ شل‌وشۆڕن (fluid) . ووشەی وەکوو داهێنەرانە (Creative) گوزارشت‌کەر (expressive) زیندوو ، کێش ((Rhythm)) یەکێتی ، (Unity) وە کەسێتی (Personality) ئەوەندە تەماوین کە هەرگیز ناتوانیت لەوە دڵنیابیت ئەو مانایەت بە خوێنەر گەیاندووە کە خۆت مەبەستت بووە(٢) . لێرەدا ئەوەی من دەمەوێ بیڵێم ئەوەیە : کە ئەگەرچی بوونی زمانێکی پێشکەوتووی خاوەن زاراوەو ئیدیۆمی چەسپاوی جۆراوجۆر پێداویستیەکی گەورەی لێکۆڵینەوەی زانستی‌یە ، بەڵام نەبوونی ـ ڕەسمی ـ ئەو ووشەو زاراوانە ، هەرگیز نابێ ڕێگە لە نووسینو هاتنە کایەوەی ئەو جۆرە لێکۆڵینەوانە بگرێت . پێشکەوتوویی زمان مەرجی (هەوەڵی) نی‌یە ، کە بەبێ ئەو هیچ نەکرێت . زمان ئۆرگانێکی مردوو ، یان تەنێکی ڕەقو تەقو بێگیان نی‌یە . زمان گیان لەبەرێکی زیندووە کە دەتوانێت خۆی لەگەڵ پێداویستی‌و هەڵو مەرجی دەورو بەرەکەیدا بگونجێنێت وە نەشونما بکات . دەورو بەری ئەو زمانە گیان لەبەرەش کۆمەڵ ئینجا نووسینە . نووسین دەربارەی هەموو شتێك ، دەربارەی هەموو بابەتێك . بۆیەکا من لەپێشەوە دانی پیادەنێم ، کە باوەڕم بەوە نی‌یە کۆمەڵێك زمانەوان بێنو بەر لە پەیدابوونو بڵاو بوونەوەی نووسینی بابەتە زانستیەکان، ووشەو زاراوەی (پێویست) بۆئەو بابەتانە بتاشن. داتاشینو لە بۆشڕا دروست کردنی ووشەو زاراوەی زانستی

2. T. E. Hulme, Speculations. London 1971. P. 143.

Preview sample - page 5 of 11 - Soran University Academic Digital Library

لەلایەن کەسانێکەوە کە ئەگەرچی شارەزایی‌یان لە زماندا هەیە ، بەڵام لەو بابەتانەدا نابەڵەدن ، دەشێ تەنها بەرهەمێکی کاڵو کرچ بەدەستەوە بدات • بۆیەکا باشتر وایە لە جیاتی ئەم کارە بۆ هاندانی نووسینی بابەتە زانستی‌یەکان هەوڵ بدرێ ئەوساکە زمان دەتوانێت لەناو بەرینە باخی ئەو بابەتانەدا نەشونما بکاتو بەری زیاترو زیاتر پێشکەش بکات •

لە نووسینی ئەم کتێبەدا تا ئەو عاستەی دەرەقەت هاتبم هەوڵم داوە زمانێکی کوردیی ڕەسەنو دوور لە داتاشینو زۆرکارییەوە ، بەکار بهێنم • زۆر جار هانام بردۆتە بەر بەکارهێنانی زاراوەی بێگانە بەتایبەتی ئەوانەی باوو پێویستن وەکوو :ـ ئایدیا ، ئایدیالیزم ، ڕۆمانسیزم ، پرۆسێس ، دیالەکتیك ، فۆرم ، ئیمپریشن •••••••••• هتد •

هەر بەم چەشنەش لە بەکارهێنانی ئەو ووشە عەرەبی‌یانەی لەناو زمانەکەماندا تواونەوە یان ئاشنایەتی تەواوی‌یان بە گوێی خوێنەری کورد پەیدا کردووە دوو دڵیم نەکردووە • وەکوو ووشەی :ـ زەحمەت، خاسیەت، سیفەت ، وەسف، عاتیفە ، عەقڵ، موتلەق ، ڕەمز ، جەوهەر ، زەوق ، حوکم ، سەلبی ، ئیجابی ، واقیع •••••• هتد •

وە لە هەموو حاڵەتێکدا هەوڵم داوە دەربڕینێکی کوردی دروست بە دەستەوە بدەم • دیارە ئەمەش بەتایبەتی لەباس کردنی بابەتە فەلسەفی‌یەکاندا کارێکی ئاسان نیە •

ـ ٢ ـ

لە نووسینی هەر کتێبێکدا بۆ چوونی ئایدیایی دەورێکی گرنگی هەیە • جۆری بۆچوونی نووسەر ئەو هێڵە سەرەکی‌یە پێك دەهێنێت کە یەکێتی‌و هارمۆنی‌و بەیەکەوە گونجانی ئایدیایی لە

Preview sample - page 6 of 11 - Soran University Academic Digital Library

پێڕست

سەرەتا • لاپەڕە ١ ـ ١٠

بابەتی ئیستاتیکا ـ دەروازەیەك ـ ئیستاتیك ـ جوان ـ هونەر ١١ ـ ١٨

بەندی یەکەم ـ تیۆڕی هونەر لە ڕوانگەی فەلسەفەوە

ئەفلاتون ٢٠ ـ ٣٠

ئەرستۆ ٣١ ـ ٤٠

ئەفلاتونیزمی نوێ ـ ئەفلۆتین ٤١ ـ ٤٣

جوانیو سۆفیگەری ٤٤ ـ ٤٦

سۆفیزم لە ئیسلامدا

وشەی صۆفی ـ سۆفیزمی ئیسلامی ـ خۆشەویستی سۆفیگەرانە ـ لەناوچوون ـ جۆرەکانی لەناوچوون ئاکام • ٤٦ ـ ٦٠

کانتیزم ، ٦٠ ، دیکارت ، ٦١ ، لیبنز ٦٢، جۆن لۆك، ٦٣ ـ ٦٤

کانت ، ٦٥ :

شیکردنەوەی جوان ٦٦ ، ماوەکانی شیکردنەوەی جوان ٦٦ ،

ماوەکانی شیکردنەوەی جوان ٦٨ ـ ٧٤

کانتو سروشتی هونەر ٧٤ ـ ٧٦

یاساکانی هونەر ٧٦ ـ ٧٧

جوانو مەزن ٧٧ ـ ٨١

جوانیو کەڵکداریو ڕەوشت ٨١ ـ ٨٤

دابەشکردنی هونەرە جوانەکان ٨٤ ـ ٨٧

دوا ووشە ٨٧ ـ ٨٨

هیگل ٩٨

هەرەتاگەی بۆ چوونی ـ جوان ٩٠ ـ ٩٢

Preview sample - page 7 of 11 - Soran University Academic Digital Library

بابەتی ئیستاتیکا ٠ ٩٢ـ٩٣
هونەرو ئایدیال ٩٣
هونەری ڕەمزی ، هونەری کلاسیکی ٩٤ـ٩٥
هونەری ڕۆمانتیکی ٩٥ـ٩٨
مردنی هونەر ٩٨ـ١٠٣
تۆلستۆی ١٠٤ـ١١١
برجسۆن ١١١
هونەرو زەین ڕوونی ١١٣ـ١١٧
پاشەڕۆژی هونەر ١١٧ـ١١٨
هونەرمەندو کات ١١٨ـ١١٩
هونەرمەندی مەزن ١١٩ـ١٢٠
هێزی خەیاڵو داهێنانی هونەری ١٢٠ـ١٢٣
هەڵسەنگاندن ١٢٣ـ١٢٥
کرۆچی ١٢٧ـ١٣٠
زەینڕوونیو هونەر ١٢٧ـ١٣٠
جوانیو دزێوی ١٣٠ـ١٣٣
هونەرو سۆز ١٣٣ـ١٣٤
هونەرمەندو خەڵك ١٣٦ـ١٣٨
پێشکەوتنی هونەری ١٣٩ـ١٤٢
بەندی دووەم ــ جوانیو هونەر ١٤٣
جوانی خوازی یا هەستی ئیستاتیکی ١٤٥
ئایدیای جوانی ١٤٦
جوانی لە سروشتدا ١٤٧ـ١٥٣
پەیوەندی ئیستاتیکی ١٥٣ـ١٥٩
هەستی ئیستاتیکیو کار ١٥٩ـ١٦٣

Preview sample - page 8 of 11 - Soran University Academic Digital Library

خۆشی ئیستاتیکی‌و کار ١٦٣_١٦٦

بەشی دووەم :

هونەرو کار ١٦٧_١٧٥

ڕای هربرت ڕید ١٧٥_١٧٧

تیۆڕی یاری‌و گاتە ١٧٧_١٨٠

تیۆڕی داروین ١٨٠_١٨١

تیۆڕی سیحر ١٨١_١٨٧

کاری هەرەوەزی‌و هونەر ١٨٧_١٩٥

هونەرو ئاین ١٩٦_١٩٨

هونەرو نەمری ١٩٨_٢٠١

بەشی سێیەم : خاسیەتە تایبەتییەکانی هونەر ٠ ٢٠٢

هونەرو سنعەت ٢٠٢_٢٠٦

هونەرو زانین ٢٠٦_٢١٢

هونەرو فەلسەفە ٢١٣_٢١٩

بەندی سێیەم : هونەرو واقیع یان هونەرو ژیان ٢٢١

بەشی یەکەم ــ پەیوەندی نێوان هونەرو واقیع

میتۆدی سروشتی هایپولایت‌تین ٢٢٣_٢٢٦

بیروڕای (جیو) ٢٢٦_٢٣٢

ڕای ئنگلزو مارکس ٢٣٣_٢٣٩

ئاکام ٢٤٠_٢٤٥

ڕووەکانی پەیوەندی هونەر بەواقیعەوە ٢٤٦

هونەر بۆ هونەر ٢٤٦_٢٤٨

هونەرمەندو کەرەسەی هونەریی ٢٤٨_٢٥٤

حەقیقەت لە هونەردا ــ ڕێبازە هونەرییەکان ٢٥٥

Preview sample - page 9 of 11 - Soran University Academic Digital Library

کلاسیزم	٢٥٥_٢٥٩
ڕۆمانسیزم	٢٥٩_٢٧٠
پەرناسییەکان	٢٧٠_٢٧٥
ناتۆرالیزم و ڕیالیزم	٢٧٥_٢٨٦
ڕەمزییەت	٢٨٦_٢٩٢
ئیمپرێشینیزم	٢٩٢_٢٩٦
تەعبیرییەت	٢٩٧_٣٠٢
کوبیزم	٣٠٢_٣٠٥
دادایزم	٣٠٦_٣٠٨
سریالیزم	٣٠٩_٣١٣
تەجریدییەت	٣٣١_٣١٥
بەشی دووەم ـ سایکۆلۆژییەتی هونەر	**٣١٧**
تیۆری فرۆید	**٣١٨**
نزمە من	٣١٨_٣٢٠
من	٣٢٠
بەرزە من	٣٢٠_٣٢١
لە بری دانان	٣٢٢_٣٢٤
بەرزکردنەوە	٣٢٤_٣٢٨
تیۆری سایکۆلوژی یونگ	**٣٢٩_٣٣٣**
سرۆش و ئیلهام	**٣٣٤_٣٤٢**
هونەرو خودی هونەرمەندو کۆمەڵ	٣٤٣_٣٤٦
قۆناغەکانی مێژووی کۆمەڵایەتی هونەر	٣٤٦_٣٤٩
سەدەی رینایسانس	٣٤٩
وجودیەت	٣٥١
کامۆو سارتەر	٣٥٢_٣٥٥

Preview sample - page 10 of 11 - Soran University Academic Digital Library

ڕیالیزمی سۆشیالیست ٣٥٥_٣٥٦
بەندی چوارەم ـ فۆرم‌و ناوەرۆك ٣٥٧
جوانی ڕواڵەت یان فۆرم ٣٥٨_٣٦١
ڕواڵەت‌و جەوهەر ٣٦١_٣٦٥
ناوەرۆك‌و تازەبوونەوەو كات ٣٦٥_٣٧٢
بەشی دووەم ـ فۆرم‌و ناوەرۆك لە كاری هونەرییدا ٣٧٣
پێكهێنەرەكانی كاری هونەری :
كەرەسە ٣٧٣_٣٧٨
بابەت ٣٧٨_٣٨٠
دەربڕین ٣٨٠_٣٨٤
فەرهەنگی ئەم كتێبە ٣٨٤
سەرچاوەكان
لیستەی هەڵەو ڕاست

Preview sample - page 11 of 11 - Soran University Academic Digital Library